

ФІТОЦЕНОТИЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ ОСЕЛИЩ З УЧАСТЮ ПАЛЬЧАТОКОРІННИКА ТРАВНЕВОГО НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІССЯ

Владислав АДАМЧУК

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальність 101 Екологія
Житомирського державного
університету імені Івана Франка
(Україна)

Валентина ТАРАСОВА

доктор економічних наук, професор
Житомирського державного
університету імені Івана Франка
(Україна)

Українське Полісся – скарбниця природи та біорізноманіття. Це унікальна природна зона, що вирізняється багатством екосистем, яке не має аналогів у Європі, яке є особливе через унікальні ландшафти. Тут є хвойні та мішані ліси, болота, луки, озера та річки. Ці екосистеми відіграють важливу роль у регулюванні клімату, очищенні води та забезпеченні біологічного різноманіття. Тут водяться лосі, дикі кабани, вовки, рисі, журавлі, чаплі та багато інших. А також велика кількість рослин в тому числі і червоно книжних.

Пальчатокорінник травневий (*Dactylorhiza majalis*) – це багаторічна трав'яниста рослина з родини орхідних (Orchidaceae). Він має 2 – 4 лопатеві бульби, з яких виростає стебло 15-60 см заввишки. Листя широке, яйцевидно-ланцетної форми, з темними плямами. Квітки зібрані в щільне, колосоподібне суцвіття, забарвлені в лілово-пурпурний або темно-фіолетовий колір. Губа квітки має три лопаті, середня з яких довга і вузька, з загнутим кінцем. Шпорець квітки циліндричний і прямий. Цвіте у травні-червні. В Україні він зустрічається на всій території, окрім Криму. Він охороняється Червоною книгою України. Фітоценотичне різноманіття відіграє важливу роль у збереженні пальчатокорінника травневого та інших рідкісних видів рослин з кількох причин:

- Надає життєвий простір: Різні види рослин мають різні потреби щодо середовища існування, росте у відкритих лісах, на луках та узліссях. Збереження цих типів рослинних угруповань є важливим для забезпечення його життєвого простору.
- Збільшує стійкість до змін: Різноманіття рослин може допомогти екосистемам стати більш стійкими до змін навколишнього середовища, Це може бути важливим для захисту рідкісних видів рослин, які часто більш чутливі до цих змін, ніж поширені види.

Пальчатокорінника можна зустріти на луках де ґрунт постійно вологий, заливні, що затоплюються навесні та восени, та суходольні, з менш вологим

грунтом. У світлих лісах, де багато сонячного світла, на околицях та на галявинах, де немає тіні від дерев. На торф'яних болотах, з кислим ґрунтом, мішаних, де поєднуються торф'яні та мінеральні ґрунти, та на околицях, де ґрунт менш кислий. В інших місцях: вздовж придорожніх смуг, де ґрунт багатий на поживні речовини, у садах та парках, де її культивують, та на занедбаних територіях, вільних від конкуренції.

Домінуючими видами в фітоценозах з пальчатокорінником в дубових лісах є: дуб звичайний, граб грабинник, бруслина бородавчата. У соснових лісах: сосна звичайна, верес звичайний, брусниця звичайна. В березових лісах: береза бородавчата, осика звичайна, бруслина бородавчата. На луках – суходольні: тимофіївка лучна, конюшина лучна, райграс багаторічний. Заливні: осока гостра, мятлик болотний, конюшина лучна. Гірські: костриця валиська, всіквіс альпійський, буквиця альпійська. Узлісся – листяних: осика звичайна, береза бородавчата, малина лісова. Хвойних: ялина звичайна, сосна звичайна, брусниця звичайна. Галявини – у лісах: сунічник лісовий, конюшина лучна, будяк польовий. Лісові поляни: тимофіївка лучна, конюшина лучна, райграс багаторічний. Яри та балки – яри: осика звичайна, верба гола, бруслина бородавчата. Балки: вільха чорна, ясен звичайний, верба пурпурова.

Пальчатокорінник травневий, як і багато інших орхідей, вступає в симбіотичні зв'язки з грибами та іншими рослинами. Ці зв'язки відіграють важливу роль у виживанні та розмноженні рослини. Пальчатокорінник травневий не має власних коренів, які б поглинали воду та поживні речовини з ґрунту. Натомість він утворює симбіоз з грибами, які називаються мікоризою. Мікоризальні гриби проникають у коріння орхідеї та утворюють розгалужену мережу, що значно збільшує площу поверхні поглинання. Це дозволяє пальчатокоріннику отримувати воду та поживні речовини з ґрунту, які він не може поглинати самостійно. Також може вступати в симбіоз з іншими рослинами, такими як брусниця, верес та інші вересові. Ці рослини надають пальчатокоріннику тінь та захист від вітру та заморозків. Натомість орхідея може використовувати поживні речовини, які виділяються коренями цих рослин. Симбіотичні зв'язки з грибами та іншими рослинами відіграють важливу роль у виживанні та розмноженні пальчатокорінника травневого. Ці зв'язки дозволяють орхідеї отримувати воду та поживні речовини, а також захищають її від несприятливих факторів навколишнього середовища.

Для збереження пальчатокорінника травневого мають бути заповідні території які забезпечують виділення та охорона оселищ пальчатокорінника травневого від вирубки лісів, осушення боліт, забруднення та інших загроз. Розробка екологічних методів ведення лісового та сільського господарства, що мінімізують шкоду для цих екосистем. Активне залучення до природоохоронних заходів, спрямованих на захист оселищ. обмін досвідом та розробка спільних стратегій збереження з науковими та природоохоронними організаціями інших країн. Вивчення біології пальчатокорінника травневого, факторів, що впливають на його популяції, та методів збереження. Відстеження стану популяцій цієї орхідеї та інших рідкісних видів у цінних оселеннях.

Список використаних джерел:

1. Гнатюк, М. В. Сучасний стан популяції пальчатокорінника травневого (*Dactylorhiza majalis*) у Житомирській області // Наукові праці Українського державного лісотехнічного університету. – 2018. – Вип. 240. – С. 21-26.
2. Гнатюк, М. В., Бойко, О. В., Мельник, О. В. Динаміка популяцій пальчатокорінника травневого (*Dactylorhiza majalis*) у Житомирській області // Наукові праці Українського державного лісотехнічного університету. – 2020. – Вип. 248. – С. 12-17.
3. Гнатюк, М. В. Методичні рекомендації з вивчення популяцій пальчатокорінника травневого (*Dactylorhiza majalis*) у лісових екосистемах // Наукові праці Українського державного лісотехнічного університету. – 2018. – Вип. 240. – С. 21-26.
4. Дубина, О. В. Методи дослідження популяцій пальчатокорінника травневого (*Dactylorhiza majalis*) // Вісник Житомирського державного університету. Серія "Біологічні науки". – 2019. – Вип. 3(12). – С. 24-28.
5. Калинський, В. В. Дослідження популяцій пальчатокорінника травневого (*Dactylorhiza majalis*) на території Житомирської області // Наукові праці Українського державного лісотехнічного університету. – 2023. – Вип. 255. – С. 12-17.
6. Калинський, В. В. Методи польових досліджень пальчатокорінника травневого (*Dactylorhiza majalis*) // Наукові праці Українського державного лісотехнічного університету. – 2023. – Вип. 255. – С. 12-17.
7. Бойко, О. В. Оцінка стану популяцій пальчатокорінника травневого (*Dactylorhiza majalis*) на території Житомирського Полісся // Вісник Житомирського державного університету. Серія "Біологічні науки". – 2015. – Вип. 2(11). – С. 29-34.